

ANWB BASIS
NATUURGIDSEN

GENEESKRACHTIGE PLANTEN

98
MEDICINALE
SOORTEN
EENVOUDIG
HERKENNEN

KOSM • S

ZAKFORMAAT

**ANWB BASIS
NATUURGIDSEN**

Eva-Maria Dreyer

Geneeskrachtige **PLANTEN**

98
MEDICINALE
SOORTEN
EENVOUDIG
HERKENNEN

KOSM • S

Vind snel de juiste soort met de **KLEURCODE**

DE KLEURCODE maakt het gemakkelijker om wilde planten te determineren, omdat het werkt met het meest onderscheidende kenmerk van planten: hun bloemkleur. In dit boek worden ter oriëntatie de vijf basiskleuren wit, geel, rood, blauw en groen/bruin gebruikt. Maar planten houden zich niet altijd strikt aan deze classificatie. Afhankelijk van de leeftijd en de bodemgesteldheid zijn er tussentonen zoals roze, lila of violet. Deze worden altijd ingedeeld naar de kleur waar ze het dichtstbij liggen. Violette bloemen vertonen verschillende kleurnuances tussen rood en blauw. Als ze er meer roodviolet uitzien, worden ze onder rood gesorteerd. Als ze meer blauwviolet lijken, vind je ze in de hoofdgroep blauw. Als je twijfelt, kijk dan eens bij beide basiskleuren.

Wit of een vleugje
kleur

BLZ. 6 TOT 41

Witte bloemen

De kleurgroep wit omvat bloemen variërend van puur wit tot gebroken wit. Daarnaast zijn er soorten waarvan de witte bloemen details in andere kleuren hebben: paarse aderen en een gele vlek aan de basis van de kroonbladen van klaverzuring bijvoorbeeld.

→ Het madeliefje en de echte kamille hebben een ring van witte lintbloemen rond het gele hart (buisbloemen). En de bloemen van het duizendblad hebben af en toe een roze zweem.

INFO
De kleurenbalk
helpt bij de
navigatie door het
boek.

BLZ. 42 TOT 69

Gele bloemen

De kleur geel als bloemkleur is meestal vrij eenvoudig toe te wijzen. Het varieert van lichtgeel bij de sleutelbloem via goudgeel bij sint-janskruid tot oranje bij de goudsbloem.

→ Onzekerheden kunnen alleen ontstaan als planten van één soort in verschillende kleuren bloeien, zoals rode en gele Oost-Indische kers. Of de smeerwortel, die meestal roodviolet bloemen heeft, maar soms ook geelachtige bloemen. Bij twijfel dien je dan bij beide kleurgroepen een kijkje te nemen.

Bleek tot
felgeel

Rood, maar ook
roze en bruinrood

BLZ. 70 TOT 97

Rode bloemen

Geneeskrachtige planten die duidelijk rood bloeien, vind je hier maar zelden.

→ De rode groep omvat dus ook de tinten roze zoals bij echte valerian, rozerood zoals bij grote kattenstaart en bruinrood zoals in de grote pimperl.

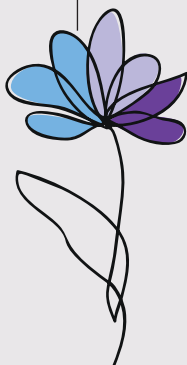
→ Er zijn ook soorten waarvan de bloemkleur verandert van rood naar blauw, zoals longkruid. Hij bloeit aanvankelijk roodachtig, maar ontwikkelt met het ouder worden blauwviolet bloemen.

BLZ. 98 TOT 111

Blauwe bloemen

Blauw, maar
ook licht- en
donkerpaars

De kleurgroep blauw omvat een breed scala aan verschillende tinten blauw. Hiertoe behoren het lichtblauw van de cichorei of ereprijs, het krachtige blauw van de korenbloem, het inktblauw van de salie en het blauwviolet van het viooltje.

→ Onder blauw vallen echter ook bloemen in blauwpaarse tinten. De wilde kaardenbol hoort hier thuis, maar ook de echte lavendel. Bloemen in het overgangsgedebied naar rood, die sterkere rode componenten hebben, worden geclassificeerd als rood.

BLZ. 112 TOT 121

Groene en bruine bloemen

In onze inheemse natuur zijn er ook – hoewel zeldzaam – planten met groene of onopvallende bruinachtige bloemen. De bekendste soort van deze kleurgroep is de brandnetel.

→ Ook smalle weegbree met zijn bruinige bloemaren hoort hier thuis, net als bijvoet met zijn bruingele bloemhoofdjes, die uitsluitend uit buisbloemen bestaan.

Onopvallend
groen of bruin

GENEESKRACHTIGE PLANTEN MET WITTE BLOEMEN

sneller determineren

**De plant die je wilt determineren heeft witte bloemen.
Hoe ga je nu verder?**

Tel de kroonbladen.

Vervolgens ga je naar de bladzijde van waaraf de soorten met het overeenkomstige aantal kroonbladen worden gepresenteerd.

VANAF BLZ. 8

Tot 4 kroonbladen

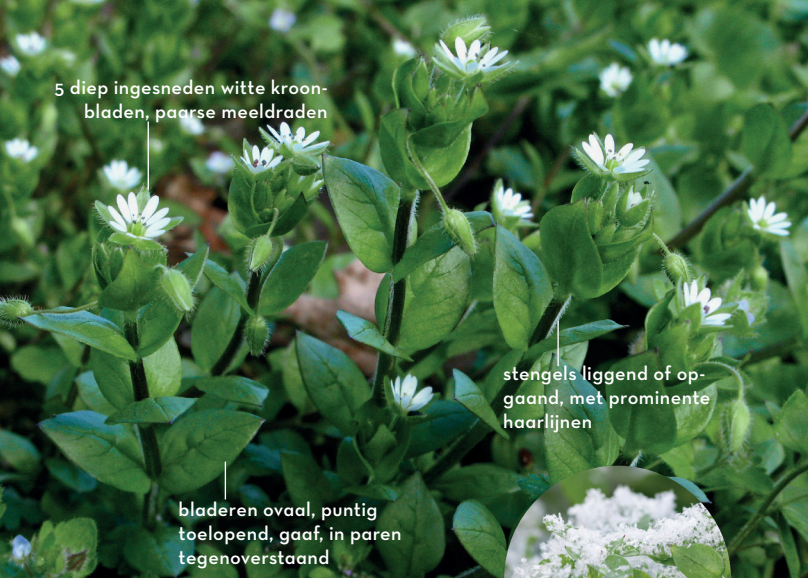
Er zijn niet zoveel witbloeiende geneeskrachtige planten met vier kroonbladen.
→ De bekende witte waterkers hoort erbij, net als mierik en look-zonder-look. Hun zuiverwitte bloemen staan in groepjes aan het uiteinde van de stengel en zijn maximaal 1 cm groot. De kroonbladen zijn gerangschikt in een kruisvorm.

VANAF BLZ. 12

5 kroonbladen

Tot de grote groep witbloeiende geneeskrachtige planten met vijf kroonbladen behoren veel soorten met uitspreidende bloemen. Daarom zijn hun kroonbladen gemakkelijk te

Vogelmuur is een van de weinige planten die ook in de winter beschikbaar zijn →

Vogelmuur

Stellaria media

Groeihoogte 5-40 cm

Bloeiperiode Januari-december

Biotoop Groeit als een dicht groen gazon langs bos- en akkerranden, in tuinen en parken. Heel algemeen.

Bruikbare delen De scheuttoppen, inclusief de bloemen.

Oogst Hele jaar in milde winters, anders maart-november.

Werkzame stoffen Rijk aan ijzer, kalium, calcium, magnesium, bevat ook vitamine A, C, B1, B2, B3, slijmstoffen, kiezelzuur, gamma-linoleenzuur en aucubine.

→ **WERKZAAMHEID** De diverse ingrediënten maken vogelmuur populair in de volksgeneeskunde, bijvoorbeeld bij jeukende eczeem, insectenbeten, kleine schaafwonden en snijwonden. Het ondersteunt wondgenezing en vermindert zwelling en ontsteking. Ook heeft het een reinigende werking op de lymfe en bevordert het als sap of thee de ontgifting bij reumatische klachten.

kleine, bolvormige
zwartblauwe vruchten

twijgen glad, don-
kergrijs, gedoorn

bladeren met korte stelen, lang-
werpig ovaal, rand gekarteld

Hete punch gemaakt van sleedoorn en
rozenbottel smaakt lekker fruitig →

Sleedoorn

Prunus spinosa

Groeihoogte Doornige struik, 1-3 m

Bloeiperiode Maart-april

Biotoop Bos-, akker- en wegranden, hagen.

Bruikbare delen De gedroogde bloemen en vruchten worden medicinaal gebruikt.

Oogst Bloemen: maart-april, vruchten: oktober-november.

Werkzame stoffen Flavonoïden, anthocyanen, tannines en bitterstoffen, vitamine C en fruitzuren.

→ **WERKZAAMHEID** Sleedoornvruchten zijn bij verkoudheid een vitaminerijke versterking voor ons immuunsysteem. Het sap wordt in de volksgeneeskunde gebruikt bij hoest en ontstekingen in de mond en keel. Thee van de gedroogde sleedoornbloesems is een mild laxermiddel, heeft een licht diuretisch effect, stimuleert en zuivert het lichaam. Daarom worden sleedoornbloesems gebruikt in bloedzuiverende en vochtafdrijvende theeën.

GENEESKRACHTIGE PLANTEN MET GELE BLOEMEN

sneller determineren

De plant die je wilt identificeren heeft gele bloemen.

Hoe gaat je nu verder?

Tel de kroonbladen.

Vervolgens ga je naar de pagina waar de soorten beginnen met het overeenkomstige aantal kroonbladen.

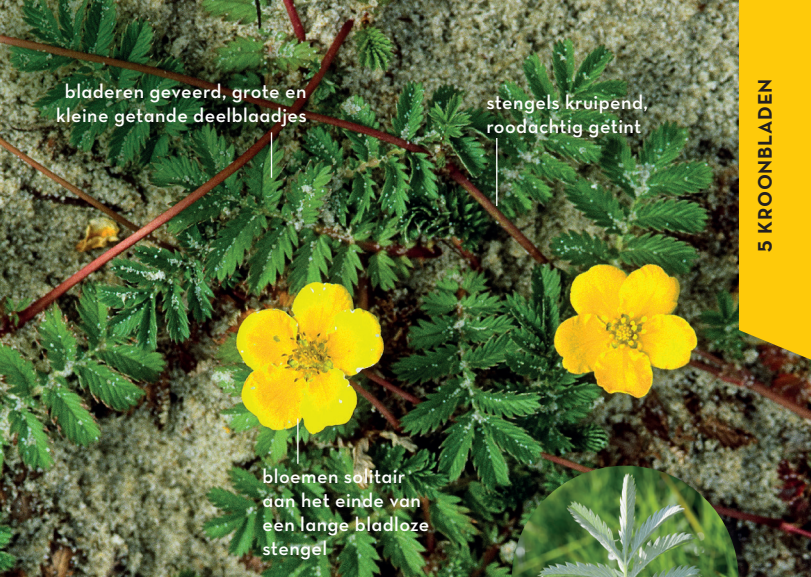

VANAF BLZ. 44

Tot 4 kroonbladen

Een typische en goed herkenbare vertegenwoordiger in deze groep geelbloeiende geneeskrachtige planten met vier kroonbladen is de teunisbloem. De grote, plaatvormige bloemen springen in het oog. Ze gaan echter alleen in de avonduren open.

→ Niet zo eenvoudig te determineren is geel walstro. De individuele bloemen zijn klein en de vierslippige bloemkroon heeft een diameter van slechts ongeveer 3 mm. Toch zijn er vier smalle gele kroonbladen en vier helmknoppen te zien.

Onderzijde blad zilverachtig behaard →

Zilverschoon

Potentilla anserina

Groeihoogte 55-15 cm

Bloeiperiode Mei-augustus

Biotoop Wegbermen, spoordijken, braakland, tuinen.

Bruikbare delen Vers kruid (bladeren en bloemen).

Oogst Bloeiend kruid: mei-augustus.

Werkzame stoffen Tannines, bitterstoffen, flavonoïden, coumarines, krampstillende stoffen met een voorheen onbekende structuur.

→ **WERKZAAMHEID** Van zilverschoon wordt gezegd dat het goed werkt tegen krampen. Een thee gemaakt van het bloeiende kruid ontspant bij winderigheid, verlicht spasmen in het maag-darmkanaal, helpt bij hoesten en menstruatie. De tannines hebben een licht ontstekingsremmend effect. Het wordt ook gebruikt om te gorgelen bij ontstekingen van het mondslijmvlies en tandvlees en als kompressen bij oogontstekingen.

GENEESKRACHTIGE PLANTEN MET RODE BLOEMEN

sneller determineren

De plant die je wilt determineren heeft rode bloemen. Hoe gaat je nu verder?

Tel de kroonbladen.

Vervolgens ga je naar de bladzijde waar de soorten beginnen met het overeenkomstige aantal kroonbladen.

VANAF BLZ. 72

Tot 4 kroonbladen

Zuring is al van verre zichtbaar in de wei. De losse bloeiwijzen van roodachtige individuele bloemen kunnen niet over het hoofd worden gezien. De individuele bloemen zelf zijn klein en de kelk- en kroonbladen hebben dezelfde vorm.

→ De situatie is vergelijkbaar bij de grote pimpernel. Ook hier is de plant eerder te herkennen aan de bruinrode eivormige bloeiwijzen. Ze zijn onmiskenbaar. En ook hier hebben de kleine individuele bloemen een bijzonderheid: ze hebben alleen vier kelkbladen, kroonbladen ontbreken.

bloemen roze, in tot 10 cm lange, aarvormige bloeiwijzen

bladeren smal lancetvormig, direct op de stengel

Bladstand is ofwel tegenoverstaand of met drie in kranzen →

Grote kattenstaart

Lythrum salicaria

Groeihoogte 50-150 cm

Bloeiperiode Juli-augustus

Biotoop Vochtige voedselrijke bodems, natte weilanden, op sloten en oevers van plassen en beekjes.

Bruikbare delen Gedroogde bladeren en bloemen.

Oogst In bloeitijd de bladeren en bloemen, het best op zonnige ochtenden.

Werkzame stoffen Veel tannines, flavonoïden, hars en weinig etherische olie.

→ **WERKZAAMHEID** In de moderne geneeskunde speelt de plant ondanks het bijzonder hoge tanninegehalte nauwelijks een rol. In de volksgeneeskunde wordt kattenstaart aanbevolen als thee tegen diarree en bij ontstekingen van het maag- en darmslijmvlies. Bij jeukende eczeem en slecht genezende wonden worden in de thee gedrenkte kompressen gebruikt.

bloemhoofdjes tot 8 cm doorsnee,
roodbruine buisbloemen en paar-
se lintbloemen

lintbloemen iets
afgebogen

bladeren lancetvor-
mig, toegespitst

Rode zonnehoed was in Europa lange tijd alleen bekend als siertuinplant →

Rode zonnehoed

Echinacea purpurea

Groeihoogte 60-160 cm

Bloeiperiode Juli-september

Biotoop Afkomstig uit Noord-Amerika, voor medicinale doeleinden in Europa gekweekt.

Bruikbare delen Bloeiend kruid (bladeren, bloemen) en wortel.

Oogst Het kruid in juli, de wortels in het voor- of najaar. Let op: de ingrediënten van de zonnehoed verliezen hun werking na drogen, verwerk de plant dus vers en direct na de oogst.

Werkzame stoffen Polysacchariden, alkylamiden, etherische oliën, flavonoïden.

→ **WERKZAAMHEID** Wanneer het immuunsysteem verzwakt, wordt de rode zonnehoed gebruikt, waarschijnlijk de meest

GENEESKRACHTIGE PLANTEN MET BLAU- WE BLOEMEN

sneller determineren

De plant die je wilt determineren heeft blauwe bloemen. Hoe gaat je nu verder?

Tel de kroonbladen.

Vervolgens ga je naar de bladzijde waarop de soorten beginnen met het overeenkomstige aantal kroonbladen.

VANAF BLZ. 100

Tot 4 kroonbladen

Er zijn niet zoveel blauw-bloeiende geneeskrachtige planten met maximaal vier kroonbladen. In dit boek zijn dat in deze groep slechts twee soorten: mannetjesereprijs en grote kaardenbol. → Beide hebben vier kroonbladen, bij de kaardenbol zijn ze versmolten tot een buis, bij de ereprijs zijn ze uitgespreid. En: ereprijsbloemen hebben kroonbladen van ongelijke grootte, de bovenste is iets groter, de onderste is smaller dan de twee zijdelingse.

blauwvioletten bloemen,
kroonbladen wit aan de
basis

bladeren met een
lange steel, niervormig
tot hartvormig, rand
gekarteld

bladeren in een
rozet dicht bij de
grond

Violtjesthee kan ook koud gebruikt
worden als gezichtstonic →

Maarts viooltje

Viola odorata

Groeihoogte 3-10 cm

Bloeiperiode Maart-april

Biotoop Loofbossen, bosranden, hagen, struiken.

Bruikbare delen Bladeren, bloemen, wortels.

Oogst Bladeren: gedurende het hele leven van de plant,
bloemen: maart-april, wortel: september-maart.

Werkzame stoffen Bladeren: flavonoïden, eugenol, bitter-
stoffen, slijm. Bloemen: de blauwe kleurstof cyamine en
etherische olie. Wortels: voornamelijk slijmoplossende
saponinen.

→ **WERKZAAMHEID** Het maarts viooltje verspreidt niet
alleen een aangename geur die een balancerend effect heeft bij
stress, het bevat ook effectieve ingrediënten die hoest en
verkoudheid verlichten, voornamelijk als thee gemaakt van de
verse plant.

GENEESKRACHTIGE PLANTEN MET GROENE OF BRUINE BLOEMEN

sneller determineren

De plant die je probeert te determineren heeft groene of bruine bloemen. Hoe gaat je nu verder?

Tel de kroonbladen.

Vervolgens ga je naar de bladzijde waarop de soorten beginnen met het overeenkomstige aantal kroonbladen.

VANAF BLZ. 113

Tot 4 kroonbladen

De bekendste soort van deze groep is de brandnetel.
→ Brandnetelbloemen zijn erg klein, de vrouwelijke vormen hangende bloeiwijzen, de mannelijke recht afstaande.

VANAF BLZ. 116

5 of meer kroonbladen

De hop heeft bloemen met vijf kroonbladen. Mannelijke en vrouwelijke bloemen staan op verschillende planten. Groen of bruin bloeiende planten met meer dan vijf kroonbladen zijn vrij zeldzaam.
→ Bijvoet is zo'n vertegenwoordiger, een composiet waarvan de bloemhoofdjes alleen uit buisbloemen bestaan

pluim met tal-
loze bruingele
bloemhoofdjes

stengel kantig
gegroeft, vaak rood
aangelopen

Bijvoetolie gemaakt van de plant helpt →
bij vermoeide voeten

Bijvoet

Artemisia vulgaris

Groeihoogte 50-180 cm

Bloeiperiode Juli-september

Biotoop Weg en bermen, taluds, braakland.

Bruikbare delen Medicinaal en als specerij, de bovenste 30 cm van een stengel met bladeren en bloemknoppen.

Oogst Bladeren: april-mei, bloemaren: juni-september.

Werkzame stoffen Etherische olie met cineol en thujon, coumarines, flavonoïden, tannines en bitterstoffen.

→ **WERKZAAMHEID** Bijvoet kan helpen bij de vertering van vet voedsel. De bitterstoffen stimuleren de spijsverteringssappen, de etherische oliën hebben ook een antibacteriële werking en gaan een opgeblazen gevoel tegen. Daarom wordt een infusie van het gedroogde kruid aanbevolen bij indigestie en verlies van eetlust. Bijvoetthee heeft een ontspannende en kalmerende werking op het zenuwstelsel bij nervositeit en slapeloosheid.

MEER WETEN, MEER ONTDEKKEN

met deze handige natuurgids
in zakformaat

OVERZICHTELIJK
de meest **voorkomende**
soorten in beeld

EENVOUDIG
snelle herkenning met
speciale kleurcodes

NAUWKEURIG
in **drie stappen** naar
de juiste soort

BEGRIJPELIJK
de **belangrijkste kenmerken**
helder uitgelegd

**KOS
M•S**

NUR 428

Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen

9 789043 928939

www.kosmosuitgevers.nl